concipitur principale significatum productionis, non tamen concipitur productio quoad totale significatum, non duo habet significare, unum formaliter, alterum connotativè, vide, quæ diximus de connotativis disp.8. Log.qu.3.art.1.in fine, & superius disp.4.n. 7. Per idem ad 4. destruitur productio non quoad principale significatum, sed secundùm id, quod connotat.

QUÆSTIO IV.

De Conditionibus Causæ effectivæ.

48 PLures assignantur conditiones à Doctoribus ad causam efficientem requisitæ; prima est, quod existat; secunda, quòd agat in passum distinctum; tertia, quod istud passum sit ipsi propinquum; quarta, quòd sit quoque dissimile, de primis tribus in præsenti agemus, inquirendo, an verè, & proprie sint necessariæ, ut agens agat; de quarto verò dicimus in lib.de Generatione, requirit enim cognitionem multorum, quę non nisi in illis libris exactè haberi potest, ut quomodo, & à quo qualitas per antyparistasim, & reflexionem intendatur an dissimilitudo debeat esse secundùm proportionem majoris inæqualitatis, an iste excessus proprium habeat, & determinatum terminum. Et quidem quod spectat ad primam conditionem de existentia, Cabrera 3.p.qu.26.art.1.disp.3.§.13. citans Nugn.& Zumel, Cabezudus 3.p.q.62.art.1.apud Hurt.disp.8.sect.5. ut causalitatem physicam Sacramentorum erga gratiam defenderent, dixerunt, posse naturaliter aliquod agens non existens, dummodo tamen immediatè ante ad productionem effectus extiterit, concurrere physicè, & realiter ad talem productionem, etiamsi in instanti, vel tempore productionis non existat. Alii verò erubescentes hoc viribus naturæ concedere, affirmarunt, supernaturaliter non implicare, causam non existentem elevari ad producendum realiter effectum; citantur pro hac sententia Scoto 4.d.9.q.2.art.7.Cajet.3.p.q.62.art.1.Victoria ibid.& Med.q.49.art.6.

Circa secundam conditionem, aliqui universaliter negarunt, idem posse in seipsum agere, nisi fortè per partes, quia scilicet una pars movet aliam, ita Gotfr.quol.6.q.7.& multi Thomistæ, ut Capr.in 2.d.3.q.3.Sonc.9.Met.q.7.Ferrar.1.contra gent.c.23. Multi item Arist.Expositores super 7.& 8.Phy,7.ubi Arist.alleruit, omne, quod movetur, ab alio moveri.

Tandem circa tertiam negant universaliter Thomistæ actionem in distans cum D.Th.1.p.q.8.Suar.disp.18.Met.sec.8.& disp.30.sec. 7.Hurt.disp.9.Phys.c.2.Ruvius ibid.& 1.de Gen.c.6.q.1.Aref.1.de Gen.q.41.Vasq.verò, Val.1.p.q.8.& alii hoc solùm negant de agente creato, non de increato. Aversa tamen qu.14.sect.9.hoc concedit de agente increato, & de causis cælestibus, quoad aliquos effectus, sed negat universaliter de causis spiritualibus creatis, & de sublunaribus. Arriag.tandem disp.7.Phys.sect.6. n.71. concedit agens naturale posse agere in distans per potentiam Dei absolutam, quod alii negant.

ARTICULUS I.

Ostenditur necessitas existentiæ ad causandum

49 DIcimus, existentiam ita necessariam esse causę efficienti ad causandum, ut neq;naturaliter, neque supernaturaliter aliquid non existens ad productionem alicujus effectus physicè concurrere possit, ita Doct.in 2.d.2.q.19.B.& seq.& in 4.d.1.q.5.A.ex hoc principio maximè ostendit moralem causalitatem Sacramentorum respectu gratię, quia cùm sint successivè, & in continuo fieri, gratia verò causetur in ultimo instanti, in quo verba non adsunt, nequeunt physicè in gratiam influere, & d.12.q.3.sup.A. est quæ tam communis, ut ferè omnes tamquam evidens axioma supponant, tractant tamen ex professo Hurt.cit.Amic.tr.12.qu.3.dub.1.& 2.Suar. 3.p.disp.8.sect.2.& Cartagena de Sacr.disp.3.diff,1.c.7. Et quod naturaliter existentia sit necessaria, Prob.à Scot.in 2.ci. Tum quia ex 2. Phys.37.& 5.Met.3.causa, & effectus simul sunt, & non sunt. Tum quia quod non est, quando non est, non producit aliquid in esse, nam nemo dat, quod non habet; causa non existens non habet existentiam actualem, ergo nequit illam effectui tribuere. Tum quia nequit imperfectius producere perfectius, sed ens non existens est imperfectius ente existente, ergo nequit hoc ab illo produci. Minor patet, quia præter essentiam ens in actu habet quoque existentiam, qua caret ens in potentia. Tum quia causa, & effectus sunt relativa, ergo unum nequit esse sine alio. Tum quia si aliquid potest à non existente produci, ergo & conservari, quia si effectus est taliter dependens, eadem actione producitur, & conservatur ex supradictis, ergo si productio potest esse a non existente, etiam conservatio, quæ est eadem actio, & non minus hæc, quam illa ab agente dependet, hoc tamen est falsum, quia causa conservans est, qua destructa, destruitur effectus; & quia omnes res dici possent in conservari dependentes à causis creatis, postquam destructæ sunt, ut filius à patre defuncto.

Respondent, causam tunc non esse formaliter, & in esse entis, esse tamen virtualiter, & in esse causæ. Sed contra, quia Philosophus in esse entis loquitur, & ex existentia in tali esse arguit existentiam in esse causæ: ut patet ex ipso contextu. Tum quia ait. Doct.cit.litt. C. existere virtualiter causam, ut ipsi loquuntur, est esse: sicut causæ virtus in suo effectu, quòd actu non est nisi entitas effectus, ergo ut sic potest effectum causare, idem erit dicere, ac effectum causare seipsum. Tum quia esse causam in actu, & physicè influere, si fundamentaliter sumatur, dicit virtutem activam agentis, si formaliter, significat habitudinem causæ ad effectum, sed quod non est in genere entis, non est secundùm propriam virtutem activam, quæ est entitas ipsa, & multo minus habere potest illam habitudinem, quæ in virtute activa fundari deberet, ergo nullo modo dici potest esse causa in actu, unde Philosophus 4.Met.16.ait: *Quæ non sunt quo modo loquentur, aut ambulabunt?* & loquitur, ut patet legenti, de existere in esse entis, & ex hoc, quod non existunt, negat, posse loqui, aut ambulare. Tum quia posset etiam admitti, quod numquam fuit, neque erit, actu concurrere ad actionem; & sic frustra homines medica arte a morbis quærerent præservari; nam quod aliquando extiterit, parum refert; quia ut ait Suar.tam est omnino nihil, quod non est, sed fuit, quàm quod non est, nec fuit; & hoc, quod est fuisse, solùm quandam denominationem extrinsecam dicit, quæ nihil activitatis ponit in rerum natura; imo potest dici magis non ens res, quæ fuit, & non est, quàm quæ numquam extit, quia hæc potest esse, at illa regulariter nequit esse amplius, quia regulariter corruptum viribus naturæ non reproducitur.

50 Respondent, discrimen esse, quia sicut inter causam, & effectum sufficit contactus per contiguationem localem, & non per penetrationem, ita sufficit contactus durationis per contiguationem non per coexistentiam simultaneam, modo quod numquam fuit, nullatenus est in duratione contiguum effectui; sicut etiam quod multo tempore ante extit; at quod immediatè præcessit effectum, ut primum esse effectus sit primum non esse causæ, est contiguum in duratione, & consequenter hæc contiguitas sufficit in duratione ad agendum, & non requiritur necessario existentia simultanea in duratione cum effectu.

Sed contra; quia rationes adductæ ostendunt necessitatem simultaneæ existentiæ cum effectu, & non contiguitatem tantum in duratione; & si paritas assumpta de præsentia locali valeret probaret quoque, istam contiguitatem, nec esse necessariam, sicut nec est necessaria contiguitas localis, cùm possit agens agere in distans, ut dicemus. Tum quia, ut ait Hurtad. detur aliquod instans, quod sit primum esse unius rei, & ultimum non esse alterius, ista duo immediatè se habent, & contigua in duratione; ergo quod incipit intrinsecè in illo instanti poterit habere rationem effectus, & quod in tempore immediatè sequenti, rationem causæ, & sic quod numquam fuit, poterit esse causa quia in illo instanti, in quo causatur effectus, causa non est nec antea, prima consequentia patet, nam si existentia non requiritur, & sufficit: contiguitas in duratione cum virtute possibile causæ, hæc omnia intervenium in casu posito. Tandem sequeretur hominem in primo sui non esse posse mereri, vel demereri, quia posset in illo instanti, in quo homo primo non est, licere actum contritionis, si fuit in peccato, vel actum peccaminosum, si erat in gratia, cujus actus causa erit homo ipse mortuus; posset occidere aliquem, & similia causare, quæ sunt falsa.

51 Ex quibus probatur etiam secunda pars, quod scilicet neque supernaturaliter per elevationem à Deo factam possit hoc fieri. Tum quia hoc implicat; nam quod actu causat, habet non solùm potentiam logicam causandi, sed etiam physicam, sicut physicè causat; quòd non est, licèt dicatur habere logicam potentiam, non tamen physicam, quia nullam entitatem habet realem actualem, quod requiritur ad potentiam physicam realem, ergo ponere causam non existentem causare, est admittere, causam habere simul, & non habere potentiam physicam. Tum quia vel ista elevatio fieret solummodo per auxilium externum, nihil imprimendo in causam, vel per auxilium intrinsecum, tribuendo aliquid ipsi causæ per modum actus primi; si primo modo fieret, præsupponit potentiam physicam realem, & obedientialem, quæ non esset in causa non existente: & implicat intelligere creaturam elevatam ad concurrendum simul cum Deo in effectum communem, & non concipere creaturam per propriam potentiam agere, si secundo modo fieret, vel talis elevatio fuit facta, quando causa erat, & hoc est falsum, quia tunc non agebat, & nihil juvaret, cum illa virtus impressa desineret esse ad desitionem causæ, vel quando causa jam non est, & neq;hoc, quia subjectum, ut exerceat propriam causalitatem, etiam secundùm ipsos præsupponit existentiam; nequit ergo illa virtus recipi in subjecto non existente. Quapropter concludendum est, existentiam esse simpliciter necessariam causæ efficienti ad causandum. An verò requiratur tanquam conditio, vel tamquam ratio causandi, pendet ex dictis disp.5.q.4.art.3.ubi de ratione conditionis ad causandum prærequisitæ diximus esse, quod nedum non includatur in ratione proxima causandi, sed nihil etiam omninò sit illius causæ, ita quod sit applicatio causæ jam in ordine suo constitutæ, ut in actum exeat, & ideo cùm existentia sit modus rerum intrinsecus, potius dici debet pertinere ad complementum causæ in ordine suo, quam mera conditio causam applicans ad agendum; placuit tamen de ea tractare sub titulo de conditionibus causæ efficientis, quia etiam qui directè eam ponunt pertinere ad rationem agendi, sic de illa tractant.

Sed contra instatur, quod talis existentia simultanea cum effectu non requiratur. Tum quia non est necessaria ex ratione causę realis in communi, quia causa finalis est causa realis, non tamen existit, neque ex ratione causæ efficientis, quia in concepta ipsius non includitur existentia, rectè enim concipimus, esse id à quo aliud, & si concipiatur immediatè ante fuisse, sicut concipitur privatio generationis, principium, cui præexistit, non coexistit. Tum 2. quia si præsentia intima

intima localis non est necessaria ad agendum, sed sufficit contiguitas, idem de præsentia in duratione dicendum. Tum 3. quia adsunt multæ experientiæ, nam instans temporis, & mutatum esse motus causantur à tempore, & à motu, & tamen nec tempus, nec motus sunt simul cum instanti, & mutato esse, sed immediatè præcesserunt, forma substantialis sequitur alterationes prævias, ut effectus, quæ tamen non sunt simul cum forma, sed corrumpuntur ad corruptionem compositi præcedentis, in quo subjectabantur; forma quoque mixti hoc modo ab elementis causatur, quæ destruuntur in adventu talis formæ; quod etiam evenit, quando duo ad invicem agunt, & simul corrumpuntur; semen producit vivens, quod non est simul cum eo intellectio præcedens est causa volitionis subsequentis; intentio est causa electionis; volitio motum localem imperat, & tamen potest brevissimo tempore durare, motus autem subsequi per longum temporis spatium, virtute præcedentis volitionis; assensus principiorum est causa assensus conclusionis. Et Sacramenta dum non sunt, causant physicè gratiam. Tum tandem quia potest saltem Deus hoc facere elevando causam non existentem ad agendum, quia si potest supplere omnem causalitatem efficientis causæ, multo magis potest omnem conditionem, sine qua non respectu efficientis; de quarum numero est existentia.

52 Resp. esse necessario existentiam de ratione causæ physicæ realis: & propter hoc finis non est vera causa realis, ut dicemus infra. Tum quia etiam habet existentiam proportionatam, nam sicut metaphoricè movet, idest intentione, ita in intentione quoque existit. Falsum est etiam posse concipi causam esse à quo aliud, non concepta existentia, quia nequit intelligi aliquid causare, influere, & ab ipso aliud essentialiter in esse dependere, & tamen non existere; neque paritas de privatione urget, quia hæc solum principiat, non influit in generationem, & ejus ratio principiandi est in ratione termini à quo per modum recedentis, & ideo debet concipi non existens, at efficiens influit, & causat ut à quo aliud, & per modum permanentis, non ut recedentis. Ad 2. negatur etiam paritas, quia contiguitas localis præsupponit in actu rationes formales agendi, & actus primos, ideo sufficit: at contiguitas in duratione (si verè contigua dici possunt, cùm non ambo existent) non præsupponit actu rationes causandi, & actus primos; nequit autem dari actus secundus sine primo. Ad 3. negatur, allata exempla aliquid concludere: nam instans, & mutatum esse causantur ab efficiente indivisibilia illa formæ per motum acquisitæ, qui sunt termini illorum motuum divisibilium, sic mutatum esse in motu calefactionis provenit efficienter non à motu, sed à producente indivisibile caloris, quod per mutatum esse acquiritur, talis autem est causa caloris activa, quæ totum etiam motum causat; & instans causatur ab intelligentia movente primum Cœlum, qui motus est tempus, forma substantialis non causatur ab illis dispositionibus prævviis, sed à causa efficiente substantiali immediatè, non enim accidens potest substantiam producere, ut infra, idem dicendum de forma mixti, nam elementa potius se habent ut causę quasi materiales, quam efficientes in ordine ad mixtionem; inter se verò effectivè concurrunt ad illam mutuam actionem, non tamen simul possunt se destruere, quia victoria in actione provenit ex proportione majoris inæqualitatis, idest propter excessum unius contrarii in aliud, & consequenter nequeunt ambo simul corrumpi, nisi adsit aliqua tertia causa distincta inducens in materiam illorum elementorum formam constitutam, ut evenit, cùm forma mixti generatur, vel cùm ex duobus elementis aliud tertium distinctum resultat, quæ causa erit Cœlum ipsum; Semen si ponatur etherogeneum, ut ait Doct.in 3.d.2.q.3.& d.4.quæst. habet partes activas, quæ usque ad introductionem formæ corporis permanent, deinde vel per nutritionem convertuntur in substantiam aliti, vel foras expelluntur, si verò sit homogeneum, ut tenet Doct.in 2.d.18.sic nullo modo erit activum, nec causa efficiens formæ corporis, sed solùm materialis causa, in quam causa efficiens activa aget; intellectio non est causa volitionis, sed conditio prærequisita secundùm Scot.in 2.d.25.& si esset causa, necessario deberet simul esse cum volitione, sic intentio dicitur causa electionis medii, sed propriè voluntas elicit electionem: intentio verò dicitur causa, quatenus finis, qui est intentionis objectum, movet voluntatem ad electionem mediorum, voluntas quoq;est causa motus in potentia motiva imperando, causa verò immediata est ipsa potentia motiva, hinc potest continuari motus ab ista potentia, etiam si voluntas in aliud tendat, quia propter imperium jam applicavit potentiam ad actum, nec illam retinuit; Assensus principiorum est causa conclusionis assensus, & sunt simul, unde in posterioribus libris dicitur, non prius tempore cognosci principia, quam cognosceatur conclusio; sed hæc omnia propriis locis, scilicet in libris de Gen.& de Anim.explicantur. Tandem Sacramenta ex hoc c.præcipuè non sunt causæ physicæ gratiæ, sed morales, ut diximus cum Scoto in probatione concl. Ad 4. sustinendo, existentiam conditionem esse agendi, non rationem formalem, potest Deus supplere, quatenus potest se solo producere quicquid cum causa existente effectiva causaret, non tantum quod simul cum ipsa non existente agat, quo sensu nequit omnem conditionem sine qua non supplere; sicut nequit hoc facere in causa materiali, & formali etiam secundùm Adversarios, intellectio quoque est conditio necessario prerequisita ad volitionem, non tamen potest Deus facere, quòd voluntas feratur in objectum incognitum sed semper necessario præexigitur illius objecti cognitio.

53 Dices, ex Scriptura Deus vocat ea, quæ non sunt, tamquam ea, quæ sunt, ergo saltem de potentia Dei hoc potest fieri. Respond. Scripturam loqui vel de resurrectione, ut cùm Lazarum è sepulcro vocavit: vel de creatione, quia per vocem ipsius creaturæ transeunt de non esse ad esse, juxta illud: *Ipse dixit, & facta sunt.*

ARTICULUS II.

Idem posse agere in se ipsum, declaratur.

HIc articulus dupliciter potest resolvi, vel in universali, ostendendo, non esse de ratione causæ efficientis a subjecto realiter distingui, vel in particulari, descendendo scilicet ad aliqua specialia entia, an agant in seipsa, ut an gravia, & levia à seipsis moveantur, an aqua propria virtute se reducat ad pristinam frigiditatem, si fuerit calefacta, & similia: utroque modo hanc difficultatem decidit Doct.9.Met.q.14.in præsenti tamen, quia de causa efficiente in communi loquimur; solùm videbimus, an ista distinctio inter agens, & passum sit necessaria conditio ad causam agentem in communi, an verò tantùm aliquibus in speciali conveniat, non omnibus, & consequenter, quod possit aliquid in seipsum agere. Quod adhuc potest dupliciter contingere, vel actione univoca, ut si calidum formaliter seipsum calefaceret: vel actione æquivoca, ut cum calidum virtualiter se reddit formaliter calidum: non intendimus modò agitare in primo sensu quæstionem, hoc enim esset quærere an simile possit agere in simile, seu an requiratur necessario dissimilitudo inter agens, & patiens, quàm difficultatem remisimus in principio hujus q.ad lib.de Gener.quapropter in secundo intellectu de ipsa agemus, sufficit enim ad terminandam præsentem difficultatem, si ostendemus, aliquid posse saltem æquivoca actione in seipsum agere.

54 Dicimus non esse conditionem necessariam ad agendum distinctionem agentis à passo, sed idem posse in seipsum agere, saltem actione equivoca: ita Scot.in 1.d.3.q.7.ad 1.pro secunda opinione R.& in 2.d.2.q.10.& d.3.q.8.ad 4.& d.25.ad 1. pro opinione D.& quol. 15. C.diffusè tamen in 9.Met.q.14.quæm præter Scotistas, An.And.9. Met.q.1.Zerb.ibid.Bonet.scilicet suæ Phys.c.3.Tat.Jo.de Mag.Parisienses 8.Phys.Fabrum theor.61.sequuntur Greg.in 2.d.6.q.1.art. 3.Landun.8.Phys.q.2.& omnes ferè Recentiores, Suar.disp.18.sect.7. n.52.Aversq.14.sect.5.Hurt.disp.9.Phys.sect.8.Mor.disp.3.Phys.q. 20.& alii passim, licèt enim multi universaliter proferant, idem non posse in seipsum agere, tamen posteà difficultatibus in special pressi, se restringunt & limitant illam propositionem, ut est videre apud Aversam cit.Prob.egregiè à Doct.in Met.citat.quodl.contentum sub objecto alicujus potentiæ est per se objectum illius potentiæ, licèt non primum, & adæquatum, ut calefactivum respicit pro a æquato objecto, & primo calefactibile in communi, at per se secundò respicit quodlibet calefactibile in particulari, & è contra calefactibile per se primo respicit calefactivum in communi, per se secundo quodlibet calefactivum in particulari, & patet discurrendo per omnes potentias, & in proposito activum, & passivum in communi ut extrema a æquata se respicunt, sed possibile est, quod aliquid sit activum alicujus formæ, sicut aliud est activum ejusdem formę, & sit etiam passivum, seu receptivum ejusdem formæ, sicut aliquod aliud, ergo illud in ratione activi ita seipsum habet pro objecto in ratione passivi, sicut quodcumque aliud, ergo ita potest in se agere, sicut in aliud: minorem probat Doctor, quia multi sunt effectus equivocè producibiles à forma substantiali, vel accidentali diversa, ut est levitas in igne, ergo habens illam activam per se est levificativum, quæ forma potest esse in aliquo levificabili, ut patet in igne, nam quæcumque forma, quæ est in igne generante, est ingenito, unde si in generante est forma activa levitatis, erit etiam in genito, & prior levitate, cùm sit ex se principium, ergo idem potest esse levificans, & levificabile.

Dices, hoc esse impossibile, quia agens, & passum debent esse approximata, & ita situ distincta, idem autem non potest à seipso esse situ diversum. Contra, ait Doctor, si præsentia est necessaria ad agendum; ergo major præsentia magis juvat actionem, aliter quia Angelus est simul cum Cœlo, non posset Cœlum movere, tum quia approximatio requiritur solùm, ut vitus agentis pertingat passum, ergo quia si nec situ differrent, agens perfectius pertingeret passum; ista indistantia potius juvaret, quam impediret actionem.

Secundò potest probari specialiter, & quia gravia, ac levia seipsis moventur, ut disput.3.de Cœlo.q.2.dicimus; & quia substantia est immediatè productiva accidentium sibi connaturalium, ut dicemus q.seq.Tum ex divisione actionis in immanentem, & transeuntem à Phil.9.Met.16.tradita, nam si omne agens agit in passum distinctum, nulla daretur immanens actio. Tum ex dictis q.2.& 3. hujus disp.ubi ostendimus, resultantiam stare cum vera causalitate, & actione, præter emanationem metaphysicam.

55 Sed in oppositum objicitur. Tum 1. quia ex 8.Phys.40. probat Aristot. omne, quod movetur, non à seipso moveri, quia sequeretur, quòd totum moveret, & moveretur, quod est falsum, quia sic feret, & feretur secundùm eandem lationem, & alterabitur, & alterabit, quare ducebit utiq;& docebitur simul. Tum 2. quia ex eodem ib. mobile est in potentia tale ante actum, quale est movens in actu, quare idem esset simul in actu, & in potentia respectu ejusdem & tamen actus, & potentia sunt opposita, quia dividuntens.

Tum 3. quia ex 2. Phys. 70. materia, & efficiens nunquam coincidunt, ergo idem nequit in seipsum agere; Tum 4. quia inter movens, & mobile est realis distinctio ex 5. Metaph. 10. idem autem ad seipsum nequit referri realiter, quia relatio realis est inter extrema realiter distincta; Tum 5. nam potentia activa est principium transmutandi aliud, inquantum aliud ex 5. Metaph. 17. ergo idem cùm non sit aliud à seipso, non poterit seipsum transmutare; Tum 6. quia movens semper est sub opposita dispositione ad mobile, & è converso, quia movens assimilat sibi mobile, & trahit ipsum ad similem dispositionem, unde in 1. de Gener. 50. dicitur, quod agens, & passum sunt dissimilia in principio, & similia in fine, ergo non potest idem in seipsum agere, aliter esset sub oppositis dispositionibus.

56 Resp. ex Scot. cit. ad primum propositionem illa valere de agente univoco, non æquivoco, quod colligitur ex verbis Aristot. seq. *Similiter & aliorum unumquodque, quorumcunque movens necesse est habere univocum*. Et quamvis auttuleri exemplum de latione, non tamen intelligendus de motore localiter æquivoco, aliter sibi contradiceret, cum se declarer loqui de univoco agente, sed est intelligendus de movente localiter univoco, itaut idem per locum, quem habet, tanquam per rationem agendi fe moveat ad alium locum. Ad secundum dicimus, valere de agente univoco, quod si seipsum moveret, esset simul in potentia formali, & in actu formali, non de æquivoco, quod licèt sit in potentia formali, est tamen in actu virtuali, quod non repugnat, ut ad sextum dicemus, cùm dicitur, actum, & potentiam ens dividere, est verum de potentia objectiva, & actu entitativo, quomodo nequit idem simul esse in actu, & in potentia; non verò de potentia subjectiva, & actu sumpto pro principio activo virtuali, ut loquimur hic. Ad tertium ex eodem Scoto, propositionem illam valere de materia prima, non de materia secunda respectu accidentium. Ad quartum triplex est relatio, una, quæ dicit dependentiam essentialem, ut causari ad causam, & similes repugnant reperiri in eadem natura, & supposito; altera, quæ tantum dicit originationem, ut sunt relationes divinæ, & istæ repugnant esse in eodem supposito, non in eadem natura; aliæ verò dicunt solum dependentiam accidentalem, ut relatio moventis, & moti, & hæ non repugnant in eodem supposito, quia idem potest in seipso aliquam perfectionem accidentalem causare, cum dicitur: realis est inter realiter distincta; respons. Bargius in 2. dist. 5. quæst. 1. §. *Ad hoc adducuntur, &c.* & Cavellus disp. 3. de Anim. sect. 13. concedendo, istam non esse relationem realem; sed cum Licheto in 2. dist. 25. forsan meliùs dicimus, glossando propositionem illam, quòd relatio est inter extrema realiter distincta, vel simpliciter, vel inter idem, ut non habens aliquam formam realem, & ut habens illam, nam ut sit reduplicativè, idem realiter à seipso distinguitur, sic movens, ut non habens formaliter formam, distinguitur à seipso ut moto, idest ut habente formaliter illam formam. Ad quintum ly inquantum aliud, ubi agens realiter à passo distinguitur, reduplicat non tantùm rationem formalem, sed etiam rem, ubi verò non distinguitur, reduplicat rationem formalem, quia movens seipsum, moveri dicitur, non ut movens, sed ut mobile. Ad sextum assumptum esse verum de illis, quæ ad invicem agunt per activas qualitates, ut per caliditatem, & frigiditatem, & de agente univoco; vel dicimus etiam dari aliquam dissimilitudinem inter agens, & seipsum ut passum, nam ut agens, est in actu virtuali, scilicet potens producere illam formam, ut passum, est in potentia formali, & quando jam produxit in se ipso formam, adest similitudo non formalis, sed virtualis, quatenus passum habet in se formam, quam ut agens virtualiter continebat, & si non formaliter: & esse in actu virtuali, & in potentia formali non sunt dispositiones omninò inter se pugnantes, & incompossibiles, quamvis aliquo modo opponantur; sed benè repugnat, esse simul in actu formali, & in potentia formali, quod enim est formaliter calidum, non potest esse in potentia formali ad calorem, aliter simul haberet, & non haberet calorem, & ideò repugnat agens univocum in se ipsum agere, non æquivocum.

57 Sed contra, quia sæpiùs Aristot. absolutè dixit, neminem seipsum posse movere; & Div. August. 2. de lib. arb. cap. 30. probat, nullam rem posse seipsam formare, quia nulla res potest dare sibi, quod non habet; si enim habet, non opus est accipere; si non habet, non potest à se accipere; Tum quia actus virtualiter continens alium, perfectior est illo formali, qui est in virtute ejus, ergo perficit magis subjectum, & ita tollit potentiam ad actum formalem, sicut alius actus formalis tollit, quin subjectum simul esse in potentia formali dicatur; Tum tertiò quia multa sunt agentia æquivoca, quæ in seipsis non agunt, ut patet de Sole, vino, silice, &c. ergo iste actus virtualis, & potentia formalis, vel in omnibus agentibus æquivocis reperiuntur, vel in nullis, quia ex suis rationibus formalibus non magis in uno repugnant, vel sunt compossibiles, quàm in alio.

Resp. Aristot. vel loqui de agente univoco, vel si universaliter, intelligitur de actione corruptiva, non perfectius, ita locutus est 1. de Gener. 48. D. Austug. non accepit formam pro aliqua perfectione accidentali, quomodo hìc loquimur, aliter nec animalia possent à seipsis moveri, sed pro natura, & abientia, unde idem sonat formare, ac producere, & efficere. Ad secundum resp. Doctor in Metaph. cit. concedendo, actum virtualem esse formali perfectiorem, sed quia est limitatus, non satiat materiæ potentiam, quia non tribuit omnem gradum perfectionis, quem tribuit actus minus perfectus, hinc subsistantia quamvis sit accidente perfectior, non per hoc respuit potentiam ad aliud, nec accidentalit perfectio superfluit: vide, quæ diximus disp. 2. quæst. 6. artic. 2. quomodo materia, dum est sub nobiliori forma, adhuc minus nobilem appetat. Ad tertium respondet idem in 1. & 2. citat. & quodl. 16. litt. Aa, in argumento admitti fallaciam, quia redditur non causa pro causa, non enim hoc, quod est esse in actu virtuali ad aliquam formam, est ratio, cur idem sit; vel non sit in potentia formali ad eandem formam, sed hoc pendet ex propria natura; nec est universaliter verum, quod est in actu virtuali respectu alicujus formæ, non esse in potentia formali ad eandem, nam sequeretur, cùm oppositum sit causa oppositi, quod non est in actu virtuali esse in potentia formali, & sic Saturnus, quia non est virtualiter calidus, erit in potentia formali ad calorem, quod est falsum. Cùm instatur de vino, quod etiam est in potentia formali ad calorem, & tamen non causat in se calorem virtualiter inclusum, dicimus, quod assumptum Scoti valet, quando subjectum est in potentia ad aliquam formam sibi connaturalem, ut colligitur ex Doctore in 1. dist. 3. quæst. 7. V. & 2. dist. 25. P. ubi, & si de potentia activa loquatur, valet tamen doctrina de potentia passiva, calor autem non est qualitas vino connaturalis; Tum quia vinum non est agens virtuale caloris respectu cujuscunque passi, nam in inanimatis non causat calorem, sed solùm in animalibus, & ideo non est potens causare æquivocè in seipso calorem. Neque per hoc ruit probatio nostræ conclus. quia concludit de agente sufficienter constituto in actu primo ad causandum, & tale quandocunque respicit aliquod calefactibile, statim exit in actum, non verò de illo, quod se habet ut causa partialis, seu prærequirit in subjecto aliquas conditiones, ut agat; sic se habet vinum, cùm enim non universaliter agat in quodlibet subjectum, à posteriori arguimus requirere aliam concausam ad agendum, vel aliquam conditionem in subjecto: sic videmus, aliquos cibos uni animali esse venena, alieni verò optima nutrimenta; non nisi quia quodlibet non est aptum agere in quodlibet. Aliæ rationes adducentur infra disp. ultim. quæst. 8. art. 2. & in lib. de Cœlo disp. 3. quæst. 2. & libr. de Gener. disp. 2. quæst. 1. & 2.

ARTICULUS III.

Ostenditur, agens creatum, & sublunare posse agere immediatè in distans.

58 ADvertendum Scoto in 4. dist. 44. quæst. 2. ad 3. principale, & in 2. dist. 9. quæst. 2. C. quòd contactus est duplex, mathematicus, seu formalis, & est, quo duo corpora ita se tangunt, ut ipsorum extrema sint simul, & contigua, alter physicus, seu virtualis, quo aliquid in passio potest esse terminus virtutis causativæ agentis, idest cum agens per suam virtutem causat aliquid in passo distanti, quod dupliciter potest intelligi, vel quòd ista virtus diffundatur per totum medium, ut volunt A versarii, vel quòd in ipso agente permaneat; ad hoc autem, ut agens agat, clarum est, non requiri necessario contactu mathematicum, sed sufficere virtualem, videmus enim quod ignis calefacit lignum, aerem, &c. quæ tamen non tangit, & si tangit, solùm est secundùm superficiem, non secundùm profunditatem, in quam etiam agit; & in hac materia nequit assignari aliqua ratio à priori, cùm totum pendeat ex cognitione naturæ agentis, quæ non nisi à posteriori cognoscitur, inter demonstrationes autem à posteriori primum locum obtinet experientia.

Insuper notandum, quòd agens multipliciter potest intelligi agere in distans; primò quod agat in distans per medium, itaut passum distans immediatè, & proximè dicat relationem ad medium, ad agens verò remotè, & mediatè, quatenus est causans effectum aliquem in medium, qui sit ratio causandi ipsi medio. Secundò quod agat etiam immediatè in distans, sed cum medio tanquam concausa; tertiò quod etiam agat immediatè tanquam causa totalis in distans, se per medium tanquam necessario per requisitum necessitate ordinis, itaut in utrumque immediatè agat, sed priùs in passum propinquum, quàm in remotum: quartò quod immediatè agat in distans, non agendo in medium eodem genere actionis, sed diverso 5. quod ita agat, ut in medium nihil causet, sive istud medium sit plenum, sive vacuum. Et quidem quod detur agens, quod in distans agat primo modo, clarum est, nam dicimus, Solem illuminare totam aulam, cùm tamen propriè quod producit lumen secundarium, non sit Sol, sed lumen primarium, ut docet Scot. 2. dist. 13. quæst. unic. ignem nos calefacere ex eo, quod tantùm aerem, vel aquam calefecit, ut insinuat Aristot. 1. de Gener. 78. dubium est de aliis modis.

59 Dicimus, non solùm dari agens creatum, & sublunare, quod immediatè agat in distans, ad quam actionem concurrat etiam medium tanquam cancausa minus principalis, in quod priùs agens egit; neque tantum dari agens, quod ut causa totalis agat in distans immediatè, sed priùs necessitate ordinis secundum communem naturæ cursum agat in proprinquum, sed etiam dari agens, sive increatum, sive creatum, sive cœleste, sive sublunare, aut spirituale, quod quatenus agens est, potest immediatè agere in distans, non agendo in medium actione ejusdem rationis, vel diversæ, à qua necessario, & semper dependeat actio in distans; & consequenter indistantiam agentis à passo non esse conditionem necessario

cessariò ad agendum requisitam causæ efficientis ut sic. Concl. est Scoti in 1. dist. 37. & in 2. dist. 9. qu. 2. B. & seq. & in 4. cit. quem sequuntur omnes Scotistæ, ut Bassol. Lych. Bargius, Faber eadem dist. 1. Vulpes part. 1. disp. 18. art. 5. & præter istos etiam Nominales ibidem, Morif. disp. 3. Phys. quæst. 21. & ex parte Averfa cit. Diximus, quatenus agens est, quia etsi Deus necessariò sit ubique, hoc tamen non prævenit, ut agens est, sed quia immensus. Prima pars, quod scilicet detur agens potens agere in distans ut causa partialis cum medio, in quod prius egit (quando utrunque est capax illius actionis) probatur; Tum quia sequeretur, agens non posse immediatè agere nisi in superficiem propinquam passi, & per consequens ad actionem requiri contactum matheticum, quod est falsum; immò neque mediatè posse agere in distans, quia qualitatis superficie passi producta est quoddam indivisibile, quod nequit producere divisibile aliquod qualitatis, cùm effectus nunquam excedat suam causam; Tum quia si quis ante os fornacis se poneret, intensiorem calorem sentiret, quam si os fornacis esset occlusum, ergo totus ille calor non proveniebat immediatè ab aere, sed ab igne, quia fornacis occlusio non impedit aeris actionem, nec est causa, ut aliquid caloris sic subitò tollatur ab aere, aliter deberet statim refrigerari; & si hoc esset verum, jam conceditur, calorem illum in aere immediatè ab igne produci; Tum quia contingit aliquando, agens in remotum intensiùs agere, quàm in propinquum, ergo immediatè agit in remotum, nam remissius nequit intensius gignere; Antecedens probatur de papyro, cui sit oleum superfusum, & igni applicata, integra permanet, oleo ferveente, & fundo lebetis, qui tepidus est, quamvis ebulliat aqua, ut refert Arist. sect. 24. Problem. qu. 5. & 8. ignis quoque inflammat stuppam, eamque calefacit ad gradum caloris formæ ignis requisitum, non sic agit in aerem.

60 Sed respondent, hoc evenire propter materiæ diversitatem, nam partes subtiliores olei, & aquæ rarefactæ ab igne sursum evolant, & deprimunt in fundo grossiores, quæ, cum frigidiores sint, refrigerant fundum lebetis; stuppa verò est siccior aere. Attamen quia ex hac respon. jam admittitur actio in distans immediata, absque eo, quod agens in medium agat actione ejusdem intensionis, & si ex diversitate materiæ proveniat, & consequenter si materia propinquior nullo modo esset illius actionis capax, poterit agens in remotam agere immediatè idcircò addunt Conimb. Suar. & Averfa, oleum, & aquam calidiora esse papyro, & fundo lebetis, quia tenuissimæ quædam exhalationes ignitæ ab igne provenientes, & per poros papyri, & vasis transeuntes intra partes superiores aquæ, vel olei commorantur, à quibus intensior ille calor producitur. Quando verò stuppa comburitur ab igne, etiam aer intermedius inflammatur, non videtur tamen ob nimiam raritatem; & ideò non est intensior actio in distans ab agente, quàm in medium, vel hoc esse, subdunt, non quia calidior sit stuppa, quam aer, sed quod idem calor in utroque reperiatur; at in stuppa, cùm sit associatus cum siccitate, sufficit ad inflammationem, non ita in aere propter humiditatem annexam, in symbolis enim facilior est transitus.

Verùm nec istæ responsiones satisfaciunt; nam quod aiunt de illis exhalationibus igneis, non videtur verum, quia si totus ignis cum illa aqua misceretur, statim extingueretur, ergo multo magis partes istæ tenuissimæ ignis desinunt esse, statim ac aquam attingunt, cùm sint minoris resistentiæ; tum quia partes istæ continuò ab igne emanarent, & cùm primæ vincunt resistentiam aquæ circa fundum lebetis existens, & inde ad superiores partes transvolant, debent aliæ succedere in partibus inferioribus aquæ receptæ, ergo nunquam partes aquæ inferiores frigescent. Neque dicas accurrere partes grossiores aquæ impedientes transitum novis exhalationibus; quia sicut primæ exhalationes sufficientes sunt ad vincendum aquam superiorem, expellendo ad illa grossiores partes, multò magis secundæ; utpotè igni proximiores poterunt illam resistentiam superare; & si partes aquæ grossiores, cùm in fundo lebetis existunt, potentiam habent detinendi alias exhalationes, cur idem non faciunt cum primis, sed permittunt ab illis expelli? Quapropter dicendum est, non dari exhalationes istas in aqua, sed totum provenire ex materiæ diversitate, quæ fuit ratio ab Aristot. citat. assignata, & verè agens intensiùs agere in distans, quam in medium. Tandem quod dicunt in prima respon. ad exemplum stuppæ, falsum est, quia si parvus ignis potest stuppam accendere, & aerem intermedium, multò magis ignis maximus id efficere poterit, & in majori distantia, & consequenter animal propè fornacem non posset respirare, sed moreretur, quia totus aer circumstans esset ignis accensus, licèt propter raritatem non appareat; quod addunt in secunda respons. licèt sit verum, admittunt tamen actionem immediatam inflammationis in distans, ut dicemus.

61 Quòd autem aer sit partialis causæ, si v. gr. ori fornacis passum frigidum apponatur, itaut calefiat non tantùm ab igne immediatè, verùm etiam ab aere circumstante, probatur contra Averfam, quia passum illud non solùm est igni dissimile, sed etiam aeri calido circumstanti, ergo non solùm ignis, sed aer quoque in principio aget in illud, usquequo ad similem intensionem caloris in aere existentis perveniat; nam quod ignis vehementius agat, non per hoc impedit aeris actionem, aliter quodlibet agens magis principale, & fortius impediret actionem agentis minus principalis, & imbecillis; Tum quia non statim ignis reducit illud passum ad gradum caloris aeris, sed paulatim, ergo poterit etiam tunc aer agere in illud, cùm non adsit impedimentum.

Secunda pars, quod detur agens immediatè producens in distanti aliquam formam, ut causa totalis, sed priùs necessariò necessitate ordinis debeat agere in propinquum, habetur à Scoto in 2. dist. 13. quæst. unic. ad 3. agens enim est, quod immediatè per totam sphæram activitatis producit formam, & non una pars formæ aliam producit, aliter, inquit Doctor, solùm in superficie ambiente agens ageret, attamen videmus, quòd si corpus aliquod obviam adveniret, non ultra agens protenderet actionem, signum evidens, esse aliquam dependentiam inter actionem in remotum, & actionem in propinquum; talia sunt corpora luminosa, qualitates activæ, objecta quoad remissionem specierum visibilium, & similia; rationem hujus assignat Doctor in 2. dist. 9. quæst. 2. B. quia quando medium est ejusdem rationis omnino cum extremo, est capax ejusdem actionis, & priùs natura, quàm extremum, sicut universaliter passum propinquius prius natura patitur, quàm remotius, ergo actio agentis in extremum, ut posterior natura, dependet ab actione in medium, ut priori natura, ergo hæc impedita, aufertur etiam illa, patet consequentia ex ratione prioritatis naturæ, nam illud dicitur priùs natura altero, à quo non convertitur subsistendi consequentia.

62 Tertia pars, quod agens ut agens possit agere in distans, non agendo in medium actione ejusdem rationis, probatur à Scoto, primò rationibus theologicis de Deo, & Angelis; Tum quia si per impossibile Deus ubique non esset, cum agat per suum velle, itaut statim ac vult efficaciter aliquod objectum, subitò accipit objectum illud esse existentiæ, sequitur evidenter, posse producere aliquid à seipso distans, quia objectum voluntatis non debet esse necessario præsens, sed potest voluntas, sive distans, sive indistans velle; Tum quia Angelus superior potest intuitivè alterum Angelum cognoscere, ad quam cognitionem inferior Angelus immediatè, non per speciem debet concurrere, hoc enim est de ratione intuitivæ cognitionis, ut ab abstractiva distinguitur; neque est necesse, ut sit intimè præsens intellectui superioris, aliter si in eodem non essent loco, nunquam Angeli intuitivè se cognoscerent; tum quia saltem anima separata intuitivè cognoscit materialia, quæ non sunt intimè præsentia ipsi animæ, ergo objecta ista causabunt aliquid in distans, absque eo quod medium aliquid recipiat.

Sed istis rationibus dimissis, probatur etiam à Doctore philosophicè aliquibus experientiis; nam substantia sive cœlestis, sive sublunaris per propriam formam subsistantialem generat aliam substantiam in subjecto distanti, ut cum Sol generat mineram, ignis stuppam comburit, non media aliqua virtute diffusa, quia, ut dicemus quæst. seq. accidens nequit productionem substantiæ attingere. Neque actio illa prævia, quia passum alteratur, facit, ut agens proprie in distans agere non dicatur, quia ut notat Doctor citat. hoc est de per accidens, quatenus agens, cùm sit imperfectum, natum est priùs agere secundùm potentiam imperfectiorem, quæ est alterativa, postea secundùm perfectiorem, quæ est generativa, & si à Deo applicaretur subjectum ultimò depositum illi agenti, statim ageret generando, non alterando; Tum quia etiam probatur in effectibus accidentalibus; nam corpora cœlestia in hæc inferiora multos effectus accidentales producunt, ut sunt præcipuè fluxus, & refluxus maris in novilunio à luna causati, alteratio prævia materiæ mineralium in visceribus terræ, attractio acus attritu magnetis confricatæ à Cœli partibus polo vicinis, & similes, qui effectus non causantur à cœlestibus corporibus per motum, quia hic semper adest, & consequenter semper causaretur commotio illa maris in novilunio præcipuè adveniens, subterranea loca non moventur, ergo per motum nequeunt alterari; Tum quia motus non est ratio agendi, sed solùm adducit agens, & passo conjungit in debita approximatione, ut agat, ex 2. de Gener. 5. & advertit Doctor 2. dist. 14. quæst. 3. in fine, & in 4. dist. 1. qu. 5. C. & dist. 48. quæst. 2. I. cujus ratio est, quia cum motus sit forma respectiva, non potest esse de numero activorum. Neque possunt à lumine causari, quia in novilunio Luna non lucet, attractio acus fit etiam in tenebris, nec lumen terræ viscera penetrat, ut possit materiam metallorum alterare.

63 Dices, Calorem productum in visceribus terræ esse effectum caloris producti à lumine in superficie terræ, & consequenter potest idem instrumentum æstimari cum lumine, quod cum per Cœlos transeat, jam astra agent in hæc inferiora per virtutem diffusam, & continuatam per medium. Sed contra, quia ut dicimus in lib. de Cœlo, lumen non est caloris productivum, aliter majus lumen majorem calorem causaret, & sic magis caleheret aer lumine Lunæ, quàm à lumine canicularis stellæ quod est falsum; Tum quia multa astra frigus causant in hæc inferiora, quod per lumen nequeunt efficere; Tum quia, & si lumen productivum esset caloris, non potest tamen iste calor terram penetrare, nam Sole maximè æstuante, subterranea loca etiam propè terræ superficiem sunt frigidissima, itaut multoties fiat congelatio, ergo multò minus poterit calor ille in superficies terræ existens tam vastam molem penetrare; Tum quia majorem calorem producit intus rei tam fornax ardens, quàm Sol, ficut major est calor in superficie terræ à fornace, quàm à Sole productus; ille autem non tam profundè pervadit, ut patet experientia, ergo nec iste.

Si dicatur, produci mediis influentiis à motu, & lumine distinctis, quæ sint qualitates quædam virtuales ab astris provenientes, quibus propter materiæ diversitatem diversa quoque producuntur

juxta

juxta capacitatem subjecti. Contra est, quia quamvis verum sit, Cœlos mediis influentiis agere in hæc inferiora, non debemus tamen dicere, has influentias esse quasdam qualitates per totum universum diffusas etiam in ipsis Cœlis, qui sunt incapaces effectuum ab istis qualitatibus provenientium, ut sunt primæ qualitates, nam ista virtus sicut diffunditur in partibus Cœli inferioribus, deberet etiam in superioribus diffundi, quia agens naturale per totam suam sphæram agit circulariter, ut notat Doctor in 2. dist. 13. quæst. unic. & tamen esset frustra, cùm nec per æternitatem posset in Cœlis aliquid producere; Tum quia, ut ait Aversa, ista virtus non potest esse una simplex qualitas, quia non posset tot, & tam varios effectus producere; nec plurificari ad plurificationem effectuum, quia totum universum esset plenum tot variis qualitatibus, & immensis, solummodo ut minimum effectum producant, quod sine aliqua urgenti ratione dici non debet, quæ in proposito non adest, ut videbimus. Idem quoque dicendum de variis effectibus à causis sublunaribus productis, inter quos non inferiorem locum obtinet attractio ferri à magnete, etiam si medium aliquod solidum sit interpositum, itaut si magnes subtus lapidem existat, ferrum verò super lapidem, experientia compertum est, ferrum supra lapidem moveri ad motum magnetis in inferiori parte existentis. Et quod ait Aversa, magnetem propriam virtutem per medium emittere, idem poterat etiam asserere in cœlestibus; si enim ideò in istis negat virtutem diffusam, quia capacia non sunt effectuum ab illa virtute producibilium, ergo quia nec lapis, nec aer trahuntur à magnete, neque capaces erant illius virtutis.

Confir. tandem, quia multi ex Adversariis, ut Suar. Arriag. & alii concedunt causas creatas posse agere in distans nihil operando in medio, dummodo sint contiguæ cum causis operantibus in distanti, ut partes interiores ignis non priùs agere in externas, sed in aerem immediatè, quod verissimum est, ut infra dicemus, quia simile non agit in simile; tenet etiam agens creatum posse in distans immediatè aliquem effectum producere, cujus similem non produxerit in medio, ut Solem mineralia in visceribus terræ, qui apud nos solam v. gr. lucem produxit, quæ ad illum effectum non conducit, ergo possunt quoque absolutè concedere actionem immediatam in distans. Probat. conseq. quia prævia operatio in medio ad effectum omninò impertinentem ad producendum in extremo, vel conjunctio cum aliis partibus agentibus nihil prorsus conducit ad operandum in distans.

Resp. Arriag. hæc valdè conducere, effectus enim in medio productus esto sit diversæ rationis à producendo in extremo; adhuc tamen conducit ad hoc, ut ratione illius causa aliquo modo approximetur passo, neque enim ad illud conducit, quando effectus similis producitur in medio; conjunctio etiam cum aliis partibus agentibus facit, ut causa distans à passo continuetur cum ipso mediis aliis partibus ipsius causæ, quæ continuatio agentis cum passo per corpora intermedia est necessaria ad agendum, ut docet experientia ipsa, licèt non possit reddi ratio à priori. Contra hoc est, quia non videtur, quomodo fiat approximatio causæ ad passum distans per productionem effectus in medio omninò diversæ rationis, & ad actionem in illud prorsus impertinentis, similis effectus in medio productus benè concipitur approximare causam passo distanti, quatenus nimirum propria actione partiali potest coadjuvare virtutem causæ, vel disponere passum, ut facilius recipiat actionem illius causæ, sed effectus dissimilis, & prorsus impertinens quo pacto approximare possit causam passo distanti non videmus, quare præstat dicere passum sufficienter censeri agenti approximatum, si sit intra sphæram suæ activitatis conclusum; Contra illud de continuatione inter agens & passum per corpora intermedia est, quod licèt talis continuatio sit modo necessaria ad evitandum vacuum, parum tamen in casu posito, vel nihil juvat actionem agentis in passum distans, quia jam fatentur Adversarii partes agentis remotas à passo nihil agere in propinquiores, sed immediatè agere in passum distans nulla operatione secuta in medio, ergo tantum concedunt, quantum nos contendimus, quod verb. grat. magnes possit ferrum attrahere, & in ferrum agere non agendo in medium interpositum, quia adest continuatio inter agens, & passum per aerem interjectum, & parum refert, quod hæc continuatio fiat per partes ejusdem magnetis, vel alterius corporis, quia continuatio inter agens, & passum datur ad evitandum vacuum, non ad deferendam actionem, quando medium non est ejusdem rationis cum extremo quoad capacitatem qualitatis ab agente producibilis, sicut nos dicimus esse aerem respectu virtutis attractivæ magnetis.

64 Ex quibus omnibus apparet, quomodo non est necesse, ad hoc ut agens agat in distans, agere in medium actione, à qua dependeat actio in distans, nam Sol in Cœlos agit per lucem, quæ nihil facit ad generationem mineræ, magnes trahit ferrum, solùm agendo in aerem per specierum visibilium immissionem, quamvis detur etiam agens, quod tali modo agat, ut ignis calefacit aerem, quæ actio dicit quandam habitudinem ad generationem ignis ex stuppa. Apparet etiam, quomodo saltem per Dei potentiam potest agens agere in distans nullo modo in medium agendo, si scilicet Deus suspenderet concursum ad potentiam illam, qua agit in medium; quia ut optimè advertit Doctor cit. ista connexio actionum in medium, & in distans est de per accidens propter coincidentiam plurium potentiarum disparatarum in eodem.

Colligitur tandem contra Ruvium cit. & Mol. 1. part. quæst. 8. art. 1. disp. 2. agens, quod ex se nequit agere in distans, nisi per medium, ut est Sol illuminans universum, elevatum tamen per potentiam obedientialem à Deo posse agere in distans, nihil medium agendo, ut Sol posset sic elevatus illuminare extremum, non illuminando medium; Tum quia potentia obedientialis ex dicendis infra datur in rebus respectu effectus naturæ vires excedentis; dummodo tamen ex se; & aliquo modo saltem remotè sit proportionata, talis autem est ista actio immediatè in distans; Tum quia minor improportio est inter intellectum, & visionem beatificam, quam inter agens, & istam actionem, sed potest intellectus elevari ad istam visionem, ergo &c. Major probatur, quia improportio, quæ est inter intellectum, & visionem, est quo ad substantiam actus; non tantùm quoad modum agendi, & aliqualiter pertinet ad actum primum præsertim secundùm ipsos; at improportio inter agens, & istam actionem in distans non est quoad substantiam actionis, sed solùm quoad modum agendi, cum in actu primo sit sufficiens agens ad illam efficiendam, licèt non tali modo; Tum quia major connexio, vel saltem æqualis est inter motum in extremum per medium, quàm inter actionem in distans per medium, sed potest Deus facere, ut aliquid moveatur de extremo ad extremum, non transeundo medium, ut patet de Corpore Christi, cum è Cœlo in hostiam descendit, ergo &c. Tandem quia nulla ratio apparet cogens nos denegare divinę omnipotentiæ talem actionem, ut patebit ex solutione rationum.

Sed contra prædicta 1. arguitur ex Aversa, probando, quòd nunquam medium cum principali agente ut concausa, possit concurrere; Tum quia si medium adhuc ageret, non posset explicari, quænam pars medii in aliam agat, nam qualibet assignata, datur alia prior propter divisibilitatem in infinitum; Tum quia cum agens efficaciùs sit ad agendum, non relinquit medio, unde agat, sed potiùs prævenit ipsum, præcipuè quia ubi qualitas non est activa, benè agens potest in totum medium immediatè agere.

Resp. primum argumentum probare secundam partem nostræ conclus. quando, scilicet, medium est ejusdem omninò rationis cum extremo, tunc enim agens est causa totalis, nec una pars medii aget in aliam partem distantem, quia talis pars non posset assignari, & actio deberet interrumpi, solùm enim in ambiente superficie agens ageret, ut cum Scoto notavimus in probatione illius secundæ partis; attamen tunc medium, ut concausa, concurret, quando de novo ponitur in ipso aliud passum dissimile in qualitate; tunc enim rectè assignatur totum medium agere cum agente principali, quousque illud passum assimiletur medio. Ad secundū negatur, agens prævenire medium in agendo, quia non statim reducit passum illud ad tantam intensionem qualitatis, quanta reperitur in medio; nec valet paritas de qualitate non activa, quia tunc medium non habet vim assimilandi.

Secundò arguitur, ostendendo, non necessariò agens creatum priùs agere in medium, quàm in distans, quando medium est ejusdem rationis cum extremo; Tum quia quando agens reperit medium simili qualitate informatum, non agit in illud, sed immediatè in distans; sic partes v. gr. interiores ignis non agunt priùs in partes exteriores, sed immediatè in aerem, ergo non requiritur necessariò iste ordo; Tum quia sicut se habet totale agens ad totalem actionem, ita partiale agens ad partialem actionem, sed partiale agens potest partialiter agere in distans, ut modò ostensum est, ergo etiam totale, ergo non necessario quando medium est ejusdem rationis cum extremo, agens priùs agit in propinquum, quàm in remotum.

Resp. ad primum concedendo totum in simili casu, neque hoc est contra nostrum assertum, quia loquimur de agente in passum proportionatum, quod scilicet habet omnes conditiones ad patiendum, quarum una est dissimilitudo, simile enim non agit in simile, ut dicimus in libr. de Gener. at medium, de quo loquitur argumentum, est simile, & ideò improportionatum ad patiendum. Per hoc ad secundum, negatur paritas in proposito, ratio est, quia agens totale comparatur ad medium improportionatum, & dissimile, sed agens partiale comparatur ad medium proportionatum, & simile.

66 Tertio arguitur contra actionem immediatè in distans; Tum quia ex Psalm. 138. habetur, *Si ascendero in Cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua*; & Act. 19. D. Paulus loquens Atheniensibus ait de Deo. *Quamvis non longè sit ab unoquoque nostrum, in ipso enim vivimus, movemur, & sumus*; quibus verbis assignatur pro necessaria ratione divinæ præsentiæ in omnibus locis ipsius actio conservativa, & actualis concursus; quo sensu etiam multi Sancti Patres loquuntur, unde Anselm. in Monol. cap. 21. ait. *Sed quia aliquid sine Deo neque usquam, neque unquam est, necesse est, illum esse ubique, & semper*; Tum quia ex Aristot. 7. Phys. & sequent. inter movens, & motum nihil mediat, quam propositionem ibi Philos. inductione probat, idem repetit primo de Gener. 43. & 78. & 1. Metheor. cap. 2. ait, *Est autem ex necessitate continuus quodammodo mundus iste superioribus lationibus, ut omnis ipsius virtus inde gubernatur*. & 2. de Anim. 74. docet, quòd si mediaret vacuum, nihil possemus cernere in Cœlo.

Respond. ad primum etiam Adversarios urgere, ut notat Bassolius, nam Scriptura, & Patres intendunt ostendere præsentiam Dei intimam secundum essentiam, omnibus rebus ex operatione ergo si hæc ratio esset à priori, idem probaret de agentibus creatis, scilicet, quòd deberent esse præsentia non solum secundum virtutem, aut per contactum mathematicum, sed simul cum passo compenetrata; quare diximus, quod illa consequentia non est formalis, & per locum intrinsecum, sed materialis, & per locum extrinsecum à concomitantibus; quia enim divina attributa sunt ad invicem connexa, unum infert aliud, sic omnipotentia infert omniscientiam, & immensitatem essentiæ. Ad secundum respon. Doctor cit. Aristot. 1. Phys. non intelligi debere de immediatione contactus mathematici universaliter; sed vel de contactu mathematico, vel physico, nam etiam ut sic agens est præsens passo distanti per potentiam suam, non quòd potentia agentis sit ibi, sed quòd per suam potentiam possit ibi causare effectum, ac si ibi esset; & quia in causis inferioribus rarò evenit, quòd agens in distans, non agat in medium saltem actione subordinata illi actioni, qua in distans agit; hinc Aristot. universaliter videtur locutus; loca tamen ex 1. de Gener. non urgent, quia ibi est sermo de alteratione ad mixtionem requisita, ad quam necessarius est contactus mathematicus; idem quoque dicendum ad alia loca, nam solùm urgent, corpora cœlestia requirere medium, ut agant in hæc inferiora non quidem quoad omnes actiones, sed quoad aliquas, maximè quoad lumen, per quod secundum Aristot. causant plures effectus, quod tamen est falsum, ut diximus, & fusiùs in libris de Cœlo ostendimus; similis actio est visio, indiget enim medio pleno, per quod objectum debet species visibiles emittere, à qua actione dependet actio visionis, quam causat in oculo; ita Scot. in 2. dist. 9. cit.

67 Quartò ad idem ex Capreol. Fons. Suar. & aliis, agens se habet ut actus, passum ut potentias, actus autem, & potentia, ut sit actio, requiritur conjunctionem, ergo &c. Tum secundò, quia omnes aliæ causæ, ut causent, debent esse præsentes localiter, sic materia, & forma; & finis quoque est præsens saltem intentionaliter, sicut intentionaliter causat, ergo etiam efficiens; Tum tertiò ex Mol. & Aref. nequit aliquid movere corpus de extremo ad extremum, nisi per medium, ergo nequit agens agere in distans, nisi per medium; Tum quartò, quia non videtur alia ratio, cur natura respuit vacuum, quàm ut agens superius possit agere in inferiùs, aliter non esset tanta necessitas; Tum quintò, quia videmus, quòd si inter agens, & passum interponatur corpus densum, statim cessat agentis actio, ut patet, cùm os clibani clauditur.

Respond. ad primum minorem esse veram de actu formali, non effectivo, nisi de conjunctione virtuali, ratio est, quia ille causat per sui communicationem, hìc verò extrinsecè. Per idem ad secundum, quia materia, & forma sunt causæ intrinsecæ, finis verò licèt sit extrinseca causa; attamen ut moveat appetitum, debet esse applicatus per cognitionem, at efficiens est causa extrinseca, nec aliud, ut causet, requirit, nisi applicationem virtutis, quæ solùm arguit contactum virtualem. Ad tertium negatur paritas, primò quia corpus respectu omnium locorum eodem modo se habet, & respicit illa, ut medium ejusdem rationis, hinc nequit transire ad extremum, nisi per medium, at agens cum agit immediatè in distans non respicit medium ut ejusdem rationis cum extremo; Secundò quia idem corpus, ut notat Aversa, quòd est modò in uno extremo, erat in alio extremo, at actio, quæ fit in distans, non erat antea in alio loco, sed immediatè ibi primò fit. Ad 4. dicimus, præcipuam rationem, cur natura respuit vacuū, esse, quia ad unitatem semper aspirat, quam per connexionem assequitur; non negamus tamen, quin etiam propter actiones superioris agentis maximè sublunaris, quod per sensibiles, & contrarias qualitates ut plurimum agit, quibus, per medium debet agere; non enim Scotus ait, quodlibet agens posse agere in distans, sed aliquod, nec istud secundùm omnes potentias, sed secundùm aliquas. Ad 5. verum est assumptum de agente in medium ejusdem rationis cum extremo, ut patet in exemplo adducto, vel de agente immediatè in distans, sed in medium actione subordinata illi, ut est ignis respectu combustionis stuppæ, qui in aere medio agit, alterando ipsum, quæ actio aliquo modo subordinatur generationi ignis è stuppa, si enim non calefaceret aerem, nec etiam stuppam calefaceret; non tamen est verum de aliis, unde Sol agit intus terram, quamvis nequeat agere illuminando, Luna quando non lucet, etiam agit in humidis.

68 Quintò ad idem ex Ruvio; nullum agens potest operari nisi in tempore existat, ut diximus in art. 1. & nequit operari in tali tempore, nisi in tali existat tempore, etiamsi aliàs extitisset, ergo nequit agens operari, nisi in loco, & in uno tali loco aget, debet in tali loco existere; Tum secundò ex Conimbr. & Vasq. quia si hoc esset, ergo posset in quamcunque distantiam operari, quia non requiritur major virtus ad operandum in majori, vel in minori distantia immediatè agendo in distans, quod argueret in creatura infinitam potentiam; Tum tertiò, quia nunquam posset agens suam actionem diffundere uniformiter difformiter per medium, idest quo longius distat passum, eo remissius agere in illud, hæc enim remissio à distantia provenit; Tum quartò, quia quod agit per virtutem in se retentam, & non per medium diffusam, necessariò agit immediatè immediatione suppositi, sed per Scot. Sol non diffundit suam virtutem per medium, ergo deberet esse agens immediatum immediatione suppositi, quod est falsum, ut patet, Major probatur, quia virtus agentis debet attingere effectum, nequit autem ipsum attingere, nisi sit ubi est effectus, ergo si non diffunditur per medium, deberet esse immediatum istud agens immediatione suppositi.

Resp. ad primum ex Bassol. negando paritatem, nam quòd in hoc tempore agat, necessariò requirit existentiam in hoc tempore, & si illam non haberet, nullo modo existeret, sicut necesse est etiam, quòd agens alicubi sit, quia si nullibi esset, non existeret, at non sequitur, quòd si non est in hoc loco, ergo nullo modo est, hinc poterit in uno loco agere, & si ibi non sit præsens. Vel dic, quod concludit de præsentia virtuali, non mathematica. Ad secundum respondet Aversa ex Scoto sæpè cit. & in Reportatis, negando sequelam cum probatione, major enim virtus requiritur ad agendum in majori distantia, quàm in minori, sive agens per medium agat, sive non, & hoc ex intrinseca ratione virtutis agentis limitati, ut determinatam petat sphæram activitatis; unde ista sphæra non solum provenit ex resistentia passi, sed etiam ex limitatione agentis; neque quia agens non defatigatur in propinquum, idcirco potest agere in remotius, aliter luminosum, cui passum non resistit, posset agere in quamcunque distantiam. Per idem ad tertium, licèt in medium non agat uniformiter difformiter, in distans tamen taliter agit, quia fortiùs in propinquiorem partem, quàm in remotiorem. Ad quartum major est vera, vel de immediatione suppositi in essendo, vel in causando, ut diximus quæst. 1. hujus disp. explicando quartam divisionem causæ efficientis; Sol agit in distans immediatè immediatione suppositi in causando, non in essendo, quia in passo distanti aliquid potest esse terminus virtutis causativæ existentis in agente.

Et nota, quòd istæ rationes, si valerent, ostenderent non solùm agens contiguari debere cum passo, sed etiam compenetrari, aut saltem si ageret per virtutem diffusam, non sufficere virtutem hanc reperiri in corpore contiguo ipsi passo, sed debere in ipso passo existere, & diffundi, nam contiguitas non excludit omnem indistantiam, quoniam agens verè secundum partes distaret à passo, licèt sit simul in superficie; & maximè prima ratio Ruvii hoc concludit, nam sicut operari in tali tempore significat agens esse simul cum illo tempore, & habere existentiam simultaneam, & compenetratam, ut ita dicimus, cùm existentia illius temporis, si paritas valeret, operari in tali loco diceret agens non solùm esse contiguum, sed etiam compenetratum cum illo loco.

Tandem arguunt Joan. de S. Thom. quæst. 22. Phys. art. 2. & Manca 3. Phys. quæst. unic. dub. 1. agens educens formam ex passo educit, ut unitam, & inhærentem illi, ergo virtus agentis debet esse unita passo, ut effectum illi conjunctum producat. Confirm. agens nequit agere circa materiam sibi non subjectam, nec determinatam, talis est materia distans, & remota; ergo &c. Minor probat. materia distans non habet unde determinetur ad hoc agens potiùs, quàm ad illud, cum respectu illius nullam prorsus habeat conjunctionem: neque unionis, neque contactus, neque propinquitatis, per quam ad illud determinatur. Respond. distinguendum consequens, debet virtus agentis esse conjuncta passo contactu mathematico, negamus, virtuali concedimus, non quod hæc virtus debeat diffundi necessario per totam sphæram, sed sufficit quod permaneat in agenti, & satis materia intelligitur agenti conjuncta, ipsique subjecta, & determinata, si in sphæra activitatis agentis existat. Per quod patet ad confirmationem.

Solent etiam contra nos quædam experientiæ urgeri, quia si inter nos, & solum corpus opacum interponatur, in nobis lux non producitur, species non transmittuntur ad potentiam visivam ex simili impedimento, nec ullum est agens creatum, cujus activitas non retardetur interposito corpore incapaci illius effectus, quod non fieret, si posset agens in distans agere non operando in medio; immò idipsum probat Arriag. experientiis, quæ pro nobis adduci solent, nam neque basiliscus homini nocet, nec torpedo ligat piscatoris manum, si corpus interponatur omninò incapax nocivæ illius qualitatis, ut murus aliquis; & magnes ipsa facilius attrahit, quando non est interjectum corpus impediens in medio productionem illius qualitatis. Respond. iterùm neque nos, neque Scotum asserere quodlibet agens posse agere in distans, sed aliquod, nec istud secundùm omnes potentias, sed aliquas, & præsertim gratis concedimus agens creatum priùs agere in medium, quam in distans, quando in medium est ejusdem rationis cum extremo, & receptivum ejusdem qualitatis ab eo producibilis, & verum est à nonnullis pro nostra sententia quasdam adduci experientias, quæ non convincunt, quas proinde missas facimus, ex his tamen non valet inferre consequentiam universalem de omnibus agentibus creatis, quod nequeant in distans agere immediatè, quia saltem corpora cœlestia, quæ sunt majoris virtutis, quam sublunaria, in productione quorundam effectuum sic agunt, ut ostendimus, & hoc valdè notandum est, quia Adversarii arguunt contra nos, ac si in universum teneremus omne agens posse agere in distans.

QUÆSTIO V.

De Causa Instrumentali.

69 INstrumentum, ut colligitur ex Doctore in 4. dist. 1. qu. 1. Dd. & quæst. 5. F. & dist. 6. quæst. 5. E. multipliciter sumitur, primò pro causa omni, quæ in actione dependenter agit, quo sensu omnis causa secunda erit instrumentalis solum, prima causa dicetur principalis, quia hæc tantum agit independenter; secundò sumitur pro parte aliqua totius, cui primò competit esse principium actionis, toti verò non nisi per illam partem, & hoc modo partes animalium, quibus operationes varias exercent vitali-

vitaliter, ab Aristot. 2. de Anim. 16. organa sensuum, & animæ instrumenta vocantur, totum verò operans erit agens principale; & de instrumento his modis accepto non loquimur in præsenti; quia verè possunt dici principales causæ, cum habeant virtutem causandi in esse quieto. Tertiò sumitur propria, quod scilicet inservit principali agenti ad producendum terminum per se ab ipso intentum, & in hoc sensu loquimur; quod adhuc est triplex, supernaturale, naturale, & artificiale; supernaturale (quod secundùm Scotum cit. est morale) dicitur illud, quod inseruit agenti supernaturali ad aliquod opus efficiendum, cui ex propria natura minimè ordinatur, sed solùm ex divina dispositione; & de isto aliqua dicemus sequent. quæst. art. ultim. res enim est theologica, sic Sacramenta causæ instrumentales gratiæ dicuntur; naturale est, quod naturali agenti famulatur in ordine ad aliquod opus naturale, cui ex propria natura proportionatur, ut calor dicitur instrumentum ignis ad producendum ignem; artificiale, à quo nomen instrumenti derivatum est, inservit principali agenti ad aliquod opus artificiale condendum, non quidem per aliquam virtutem præcisè innatam, aliter ignis, aqua, & cœtera hujusmodi, possent dici artificis instrumenta, dum assumuntur ab ipso ad aliquod opus efficiendum, puta cum ignis inservit liquefactioni metallorum, aqua marmorum sectioni; sed etiam per aliquid receptum ab extrinseco, sic malleus, & serra dicuntur propriè instrumenta, quia inserviunt per propriam duritiem, gravitatem, figuram, & per actualem motionem agentis.

70 Hoc instrumentum artificiale ad tria præcipuè potest inservire; ut notat Amicus tract. 12. quæst. 12. & Snar. 3. part. tom. 1. disp. 31. sect. 8. vel ad expulsionem alicujus corporis, ut patet in divisione ligni, hæc enim fit, ut ait Doctor 4. dist. 1. quæst. 5. F. per expulsionem partium ligni ab illo ubi, ad quod serra, vel securis movetur ab agente, & introducitur, secundò ad deferendum, vel conjungendum unum corpus cum altero, sic calamus, pennicillus, & trulla ædificatoris inserviunt; tertiò ad causandam collisionem duorum corporum, ut sonus efficiatur varius, & regulatus, ut organa, & similia.

Insuper notandum, instrumenta alia dici conjuncta, & alia separata, & utraque dupliciter; scilicet separata secundùm esse, & separata secundùm causalitatem, conjuncta secundùm esse & conjuncta secundùm causalitatem; tunc instrumentum dicitur conjunctum secundùm esse, quando agenti principali est aliquo modo realiter conjunctum, vel per contactum, vel per aliquam præsentiam, & unionem realem; ut calamus Scriptori, calor igni, &c. & è contra tunc instrumentum dicitur separatum secundum esse, quando per nullam præsentiam realem est conjunctum agenti principali, ut semen jam decisum; instrumentum conjunctum secundum causalitatem est, quod in concursu suo famulario indiget actuali, & proprio influxu agentis principalis, sic est calamus, qui non inservit scribenti, nisi quando scribens influit in scripturam; separatum secundum causalitatem dicitur, cum in suo concursu, licèt inserviat agenti principali, non indiget tamen actuali influxu ejusdem agentis, ut calor disponit materiam ad formam igni propria virtute, etiam si ignis ad illam actionem dispositivam actu non influat: unde idem instrumentum secundum varias acceptiones conjunctum, & separatum dici poterit, calor enim in igne est instrumentum conjunctum secundum esse, separatum secundum causalitatem, semen est separatum utroque modo, calamus utroque modo conjunctum.

De isto igitur instrumento, sive naturali, sive artificiali primò videndum est, an habeat aliquam activitatem, & quomodo, deindè, in quo ejus formalitas consistat; per quam à causa principali fecernatur; tandem ad quod genus causæ reducatur.

71 Quoad primum Recentiores ferè omnes cum veteribus Thomistis asserunt, instrumentum activum esse, & quasi semper attingere terminum principalis agentis, ut à causa principali elevatum; discrepant tamen in explicatione hujus elevationis, nam aliqui volunt, fieri per concursum concomitantem principalis agentis in eundem terminum ita Suar. disp. 17. Metaph. sect. 2. tom. 1. in 3. part. disp. 31. sect. 5. Alii per receptionem alicujus qualitatis ab agente principali, ut veriores Thomistæ; Alii utroque modo, ita Aversa quæst. 15. sect. 2. sive præsupponatur virtus quædam prævia in instrumento, sive non. Scotistæ ex altera parte dissident etiam inter se, nam P. Sghemma 2. Phys. digress. 15. quæst. 1. & 2. admittit instrumentum activum respectu termini principalis agentis, quamvis videatur loqui de instrumento in latiori significatione, quam nos accipimus. P. Vulpes 2. part. tom. 1. disp. 2. art. 4. negat, instrumentum posse attingere terminum principalis agentis, neque ex se, neque ut elevatum sed vel non esse activum, vel solùm attingere dispositionem prævam. Fuentes 2. Phys. quæst. 6. per totum ait, instrumentum propriè, & rigorosè acceptum esse activum termini principalis agentis, non ex se, sed ut elevatum ab agente per virtutem ab ipso receptam, & actualem motionem, quæ fit qualitas quædam instrumento impressa, quamdiù actualiter ab agente movetur: & quia talis qualitas prævia non potest dari in accidentibus respectu substantiæ generandæ, hinc negat, instrumenta naturalia esse rigorosè instrumenta, & solùm artificialia admittit.

Similiter quoad secundum est discrimen inter Doctores, nam aliqui dicunt, causam instrumentalem eam esse, quæ propriè non denominatur agere, ipsique non tribuitur actio, sicut est causa principalis, citatur Fons. 5. Metaph. cap. 2. quæst. 4. sect. 1. Alii, quòd causa instrumentalis, ut à principali distinguitur, sit, quæ nec propria, nec sufficienti virtute influit in effectum, sed solum in virtute principalis, quæ propria, & sufficienti virtute effectum attingit. Alii, ut Fuentes citat. quod causa instrumentalis sit, quæ ut mota ab alio agit in effectum, non per hoc tamen convenit causis secundis, quia hæc agunt per virtutem innatam, instrumenta verò agunt per virtutem non permanentem, sed in actuali motione receptam ab agente. Alii tandem, ut Suar. in Metaph. citat. & Hurtad. disp. 9. Phys. sect. 12. voluerunt, causam principalem esse, quæ per virtutem nobiliorem, velæquè nobilem cum effectu in eum influit, instrumentalem verò, quæ influat utique in effectum, sed per virtutem inferioris ordinis, & hinc est, quod agit dependenter à principali juxta mensuram virtutis, & elevationis principalis agentis; sed limitat Hurtad. & rectè, non omnia imperfectiora principia esse instrumenta, sed ea tantùm, quibus nulla respondet formalitas in effectu: & ut sic accedit ad Scoti sententiam, ut videbimus.

72 Dicimus primò, nec omne instrumentum activum esse, nec quod est activum, attingere posse terminum principalis agentis, sive propria virtute, sive elevatum ab agente, aut per receptionem formæ prævias, aut per concursum concomitantem agentis principalis in effectum. Concl. est Scoti quoad omnes partes, estque magis communis inter Scotistas, quam optimè explicat P. Vulpes cit. Prima pars, quod non omne instrumentum sit activum, est Doctoris in 4. dist. 1. quæst. 5. F. quam probat de instrumentis artificum, à quibus primo tractum est instrumenti nomen; nam ista instrumenta, vel assumuntur ad effectum prævium effectui principaliter intento, ut sectio ligni ad conficiendam arcam, vel assumuntur ad eundem effectum principaliter intentum ab agente, ut calamus simul cum manu attingit scripturam, sigillum attingit formam impressam in cera, &c. quomodocunque autem se habeant, nunquam activè concurrunt, quia hæc non habent in se, nisi quantitatem, figuram, duritiem, & motum localem; quantitas, & figura non sunt formæ activæ, aliter Mathematicus considerando quantum figuratum, non abstraheret à motu; neque durities, quia si Deus de potentia absoluta aliquod quantum molle conservaret in eadem quantitate, & figura, & moveretur, localiter, æquè scinderet, vel imprimeret, si esset ferra, vel sigillum, sicut modò faciunt dura, ergo durities, quæ est qualitas, non est in eis principium agendi, apparet autem esse, eo quòd est quædam impassibilitas resistens corrumpenti: neque motus localis, aut terminus ipsius est forma activa, quia uterque est respectus ex dicendis infra.

Accedit, quòd ubicunque est formalis incompossibilitas in creatura, unum illorum non expellit aliud activè, sed formaliter, agens autem inducens, unum effectivè, expellit aliud effectivè, sicut calor receptus in subjecto, formaliter, non activè expellit frigus, quia expellit communicando seipsum, quod est proprium formæ, at calor in igne activè expellit frigus existens in aqua, instrumenta autem artificialia inserviunt quatenus ab agente sunt localiter mota, quo motu expellunt ab eodem loco, ad quem moventur; aliud corpus, ut patet in scissione ligni per serram, ergo ipsa formaliter expellunt, non effectivè. Neque dicas cum Suar. 3. part. tom. 1. disp. 31. sect. 8. quòd in tali actione non solùm corpus expulsum caret suo loco, sed etiam ad alium locum impellitur, quod non fit sine motione efficiente. Non valet, quia quod impellit corpus, illud, scilicet, lignum est, quod inducit instrumentum in illo loco, ubi erat lignum, & ab eodem lignum expellit, tale autem non est instrumentum, sed agens.

73 Idcircò non videtur Fuentes Scoticè locutus, dum ait, instrumenta activè per qualitatem ab agente receptam agere; nunquam enim hoc absolutè asseruit Doctor immo totum oppositum, ut patet ex quæst. 5. cit. & quamvis in 4. dist. 1. quæst. 1. Dd. & ultimum principale, & dist. 6. quæst. 9. D. videatur hoc asserere, attamen semper conditionaliter loquitur, si instrumentum ponatur activum; unde in 2. dist. 3. quæst. 8. E. ait dum manus movet baculum, & baculus pilam, manum non dare baculo duritiem, per quam expellit corpus extra locum, sed dat præcisè baculo motionem localem, qua scilicet applicatur ad istam expulsionem propter incompossibilitatem corporis duri ad aliud corpus, quod non cedit ei.

Secunda pars, quod scilicet instrumenta activa non attingat ullo modo terminum principalis agentis, est Scoti quæst. 5. & dist. 6. cit. & dist. 12. quæst. 3. B. & dist. 13. quæst. 1. Ff. quibus in locis licèt videatur ponere discrimen inter agens principale, & instrumentalem ex hoc, quod illud habeat formam in esse quieto, qua attingit effectum, istud verò in actuali motione, tamen hoc semper dubitativè, & conditionaliter profert, ut diximus absolutè tamen conformius est suis principiis asserere, nunquam instrumentum posse attingere ullo pacto terminum principalis agentis, quem modum sequitur Hurtad. cit. & probatur; nam vel ista elevatio fit per concursum concomitantem principalis causæ in effectum, sine quo instrumentalis esset insufficiens, quamvis haberet in se virtutem attingendi effectum; & sic à principali partiali non differret, quia hæc intantum ex se non producit effectum, quia licèt habeat virtutem aliquam, tamen est improportionata, & insufficiens se sola; quòd est falsum.

74 Respond. Suarez, causam principalem partialem differre ab instrumentali, quia illa dicit habitudinem ad compartialem ejusdem

ejusdem rationis, & ordinis, itaut neutra alteri subordinetur, sed ex utraque coalescat una totalis causa ejusdem ordinis; at instrumentalis habet quidem virtutem, sed alterius ordinis, & rationis, qui est imperfectior effectu, & essentialiter est virtuti principalis agentis subordinata, quod licèt conveniat causæ secundæ respectu primæ, non ob id tamen illa instrumentalis dicetur, quia non est cum effectu improportionata, sicut est causa instrumentalis in ordine ad effectum principalis agentis.

Sed quamvis hæc quæstio possit esse de nomine, attamen impugnat hæc responsio, quia subordinatio ut sic non constituit instrumentalem causam, aliter omnes causæ secundæ essent instrumentales; neque improportio cum effectu, quia causa principalis partialis est insufficiens, & improportionata cum toto effectu, ergo vel non dabitur principalis causa partialiter influens, vel causa instrumentalis non attinget propria virtute effectum principalis agentis, etiam ut elevata, Tum quia virtus activa tunc poni debet in aliquo respectu effectus, quando & si non possit totaliter ponere effectum illum in esse, ex se tamen habet aliquam proportionem, & analogiam cum illo, vel quia est aliquid illius, vel quia potest producere aliquem effectum minus perfectum, aliquam proportionem habentem cum perfecto effectu; ratio hujus est, quia activitas causæ dignoscitur à posteriori, & experientia, aliter possemus dicere, quodlibet posse à quodlibet produci, saltem ut à causa partiali, sed instrumentum nullam habet in entitate proportionem, & convenientiam cum effectu principalis agentis; accidens enim quod instrumentum ponitur in generatione substantiæ, nullam habet analogiam cum substantia, & proportionem, nisi in genere entis, quatenus ipsi proportionatur ut est ens, non ut accidens, aliter quodlibet posset à quolibet produci, quia omnia in ente conveniunt, ergo ista virtus instrumenti nequit attingere effectum principalis agentis, etiam cum istius concursu.

75 Vel talis elevatio fit per virtutem aliquam derivatam à causa principali, non quidem in esse quieto, sed in actuali motione, sed hoc est falsum; Tum quia ista virtus non potest dari in accidente respectu substantiæ, quia hæc virtus esset etiam accidens, & sic semper esset improportionata; Tum quia vel in instrumento præsupponitur aliqua proportio, & actus primus licèt insufficiens, qui per istam virtutem compleatur, & sic erit causa principalis partialis, vel non præsupponitur, & sic quodlibet posset assumi ad producendum quodlibet, etiam improportionatum, & contrarium, ut aqua ad producendum ignem, quia cum ista virtus sit materialis, & accidentalis, aqua habebit capacitatem ad illam; Tum quia si virtus illa infusa est potens attingere effectum, saltem partialiter erit causa principalis partialis ex dictis, ergo subjectum, cui inhæret, deberet dici secundum ultimam denominationem causa principalis partialis, non instrumentalis, quia subjectum intantum denominatur causa, inquantum forma in ipso recepta est ratio agendi, sic aqua calida denominatur principaliter calefacere non instrumentaliter, quia calor respectu calefactionis non est causa instrumentalis, sed principalis. Neque dicas cum Fuentes num. 16. virtutem partialem esse permanentem in esse quieto, instrumentalem verò in actuali motione; Quia ad causationem parum refert, quod causa ante, vel post causationem permaneat, sed sufficit, ut sit, dum causat; Tum quia posset Deus illam virtutem conservare transacta actione, ergo se habebit per modum habitus permanentis.

76 Contra objicitur, phantasma activè attingit productionem speciei intelligibilis unà cum intellectu, semen productionem fœtus, accidens generationem substantiæ, intellectus productionem actuum supernaturalium, & tamen instrumentaliter concurrunt, quia agunt ut elevata, ergo instrumentum potest attingere effectum principalem, Tum secundò, quia instrumentum est suo modo causa effectus principalis, de ratione autem causæ est, quòd virtualiter contineat in se effectum, ergo instrumentum habet virtutem attingendi effectum principalem; Tum tertiò, quia instrumentum ut instrumentum est activum, quia pertinet ad genus causæ efficientis; non potest esse activum effectus prævii, quia ut sic se habet ut causa principalis, ergo respectu effectus principalis agentis; Tum quarto ridiculum est asserere, gladium non incidere, cum penetrat viscera, malleum non frangere, dum imminuit aliquod corpus, &c. sed hæc omnia dicunt actionem; Tum quintò, quia quodlibet posset assumi pro instrumento.

Respondeo ad primum negando, phantasma, & intellectum instrumentaliter concurrere, sunt enim causæ principales partiales propter innatam virtutem, quam habent; ut in libr. de Anim. semen verò dicitur instrumentum, non respectu formæ corporeitatis, quam attingit, ut sic enim est causa prin ipalis, sed respectu animationis, ad quam non concurrit effectivè attingendo, sed disponendo, ut fusiùs in libr. de Gener. idem dicas de accidente, ut in seq. quæst. Neque elevatio est de ratione instrumenti, quia magis pertinet ad causam partialem principalem, quam ad instrumentum, quod solùm elevari dici poterit, quatenus assumitur in ordine ad effectum nobiliorem, non attingendo, sed disponendo. Ad secundum est causa effectus, non principalis, sed instrumentalis, de cujus ratione non est continere effectum virtualiter effectivè, sed solùm dispositivè. Ad tertium dicitur activum, quia est aliquid causæ efficientis, per quod tanquam per causam dispositivam propria deinde virtute attingit effectum. Ad quartum propriè nec gladium incidere, nec malleum frangere, sed agens hæc omnia efficere, nam incisio, & fractio dicunt actiones, quæ propriè in agente fundantur, dicuntur autem exercere actiones illas, quatenus per illas proveniunt ab agente, & in eo sensu, quo una forma dicitur alteram expellere à subiecto. Ad quintum negamus sequelam, quia non quodlibet habet virtutem activam requisitam, si de instrumento naturali loquamur, nec quodlibet figuram, & alia necessaria, si de artificiali, non tamen sequitur, istas conditiones activas esse.

77 Dicimus secundò rationem formalem instrumenti non posse melius explicari, nisi quod causa instrumentalis est, quæ principali famulatur, & inservit pro assequendo fine, & effectu principali, non quidem attingendo activè terminum principalis agentis, sed vel dispositionem ultimò ordinatam ad talem terminum, ut sunt accidentia in ordine ad substantiam, de quo Scot. 4. d. 1. qu. 4. F. dist. 6. quæst. 5. E. dist. 12. quæst. 3. B. & dist. 13. quæst. 1. Ff. vel famulatur, quia est susceptivum effectus prævii, & ultimò ordinati ad effectum principalem, ut serra recipiens motum localem ad formam arcæ, de quo Scot. dist. 1. quæst. 4. & dist. 13. cit. aut est ipsa dispositio, ut sectio venæ, motio serræ, quia per motionem serræ dicimus, lignum dividi, & sectione venæ animal sanari; vel tandem si attingit terminum principalem, de quo Scotus 4. dist. 1. quæst. 1. E. hoc non est effectivè, sed potius formaliter, ut cum fit per expulsionem alterius corporis sicut est in sigillo, vel materialiter, si inserviret ad conjunctionem duorum corporum, unum illorum deferendo, ut est in calamo respectu scripturæ, itaut habitudo famulativa instrumentalis causæ in communi explicari poterit, ut *per quod aliud*, sicut notavit Bassol. ex Magistro Sentent. in 4. dist. 1. qu. 1. art. 1. Et è contra causa principalis erit, quæ in sua actione nulli alteri famulatur, propriumque effectivè assequitur effectum per propriam virtutem; ideoque causalitas ejus in abstracto explicari poterit per habitudinem *à quo aliud*. Hoc totum ex se patet, quia, hoc importat instrumenti nomen; Tum quia omnes alii modi ab Adversariis assignati patiuntur difficultates; nam primus non rectè explicat differentiam propriam, cùm illam desumat a modis denominandi, non à modis causandi; Tum quia etiam instrumentis potest actio tribui, serra enim dicitur secare, securis scindere, &c. reliqui modi impugnati manent ex dictis in conclus. præced. Hæc omnia sunt maximopere adnotanda, quia ex ipsis pendent solutiones multarum quæstionum non solùm philosophicarum, verum etiam theologicarum.

78 Tandem dicimus, instrumentum reduci ad genus causæ efficientis, quamvis etiam aliquo modo ad cœtera causarum genera pertinere poterit; ita Scotus in 4. dist. 12. quæst. 3. D. & patet, quia instrumentum ab Aristot. 5. Metaph. cap. 2. & 2. Phys. 31. sub tali genere assignatur; Tum quia instrumentum propriè inservire, & famulari agenti dicitur, à quo assumitur ad productionem effectus, ipsique subordinatur, ergo propriè ad tale genus spectabit, ut aliquid illius. Et quamvis multa instrumenta non sint activa, immò vel formaliter, vel materialiter concurrant, parum refert, quia, ut diximus, non est de ratione instrumenti, quod agat, sed ut inserviat, & quia totum hoc, quod est expellere formaliter aliud corpus ab eodem loco in serra, v. gr. inservit agenti, & ad productionem effectus principalis agentis ordinatur, ideo possunt ad genus causæ efficientis attinere; unde si considerantur, ut causant aliquid formaliter, vel materialiter recipiendo, non habent rationem instrumenti, immo potius rationem causæ principalis in illo genere; si verò sumuntur, ut super totum illud, quod habent de ratione causæ formalis, materialis, aut efficientis principalis (ut est calor ignis respectu caloris in ligno inducti) fundatur ratio, & habitudo famulativa alteri, ut *per quod aliud* efficitur ab agente, sic habent rationem instrumenti. Potest adhuc instrumentum extendi per omnia alia genera, si hoc, quod est famulari extenditur, media enim possunt dici inservire fini, dispositiones materiæ, & formæ.

QUÆSTIO VI.

Quibus conveniat ratio efficientis causæ.

DEclaratis quidditate, & conditionibus causæ efficientis tam principalis, quam instrumentalis, remanet inquirendum, quibus, & quomodo ratio hujus causæ conveniat hinc multa veniunt consideranda; primum, an tam secunda, quàm prima causa efficientes causæ dicantur, secundum, an inter causas secundas activas substantia debeat enumerari, tam in ordine ab substantiam, quam erga accidentia; tertium, an etiam accidens comprehendatur; quartum, an causæ secundæ vim habeant producendi effectus aliquos excedentes vires naturales, ubi de potentia obedientiali erit sermo; tandem an causa prima possit quemcunque effectum se sola producere, quem efficit cum causa secunda, sed ista difficultas nequit exactè declarari; nisi descendendo ad effectus in particulari, ideò ad propria loca ipsam remittimus.